

II. STUDII, ARTICOLE, OPINII

EFECTELE REDUCȚIUNII LIBERALITĂȚILOR EXCESIVE¹

Prof. univ. dr. Ioana NICOLAE
Universitatea Transilvania din Brașov
Facultatea de Drept

Summary

Admission of the action of reduction of excessive liberalities or invoking the reduction exception will have the effect of ineffectiveness of the legacies or the abolition of the donations, as the case may be, to the extent necessary to fill the inheritance reserve. In the present study we have indicated the specific effects of the reduction of legacies and donations and at the end we focused on the reduction of special liberalities.

Keywords: reduction of excessive liberalities, reserved heirs, liberalities.

1. Efectele reducăunii legatelor și a donațiilor

Potrivit art. 1097 alin. (1) C. civ., „reducăunea are ca efect ineficacitatea legatelor sau, după caz, desființarea donațiilor în măsura necesară întregirii rezervei succesoriale”. În alte cuvinte, admiterea acăunii în reducăune sau a excepției de reducăune va avea ca efect ineficacitatea legatelor sau desființarea donațiilor, după caz, în măsura necesară întregirii rezervei succesoriale afectate de aceste liberalități. Reducăunea se va realiza diferit, după cum liberalitatea îmbracă forma donației sau a legatului, aspecte pe care le vom analiza în continuare.

a) Efectele reducăunii legatelor

Efectul reducăunii legatului constă în ineficacitatea acestuia în măsura necesară întregirii rezervei. Desființarea legatelor poate fi totală, dacă legatul făcut

---

¹ Prezenta parte reprezintă o dezvoltare și adăugire la materialul publicat anterior în lucrarea intitulată *Devoluăiunea legală și testamentară a moștenirii*, Ed. Hamangiu, București, 2016.

de defunct a epuizat întreaga cotitate disponibilă, caz în care legatul nu poate produce niciun efect. Desfiinăarea legatelor este parăială, când s-a dispus numai de o parte a cotităăii disponibile, în acest caz executarea legatelor făcându-se în această limită. În cazul dezmoștenirii directe a unui moștenitor rezervatar, dacă a fost afectată rezerva, ne aflăm de asemenea în ipoteza unei ineficacităăi parăiale a dispoziăiei testamentare.

Dat fiind faptul că obiectul legatelor se găsește în patrimoniul succesoral, întregirea rezervei se va realiza în natură. Întrucât rezerva reprezintă o parte a moștenirii, aceasta trebuie asigurată moștenitorilor rezervatari în natură. Potrivit art. 1097 alin. (2) C. civ., „întregirea rezervei, ca urmare a reducăiunii, se realizează în natură”. Reducaăiunea în acest caz se realizează de cele mai multe ori prin neexecutarea legatelor de moștenitorii rezervatari (în ipoteza în care legatarii solicită executarea, se invocă excepăia de reducăiune).

b) Efectele reducăiunii donaăiilor

Efectul reducăiunii în cazul donaăiilor este desfiinăarea acestora în măsura necesară reîntregirii rezervei. Donaăiile se desfiinăază numai de la data deschiderii succesiuni. Desfiinăarea este totală dacă defunctul a dispus prin donaăii anterioare datei deschiderii moștenirii de întreaga cotitate disponibilă. Dacă cotitatea disponibilă nu a fost epuizată în întregime, desfiinăarea donaăiei va fi parăială.

Ca efect al desfiinăării donaăiei, moștenitorul rezervatar devine proprietar al bunului cu care se întregeste rezerva sa. Potrivit art. 1097 alin. (2) C. civ., care dispune că întregirea rezervei, ca urmare a reducăiunii, se realizează în natură, moștenitorul rezervatar va solicita restituirea acestuia, în principiu, în natură. Defunctul nu va putea să dispună ca reîntregirea rezervei să se facă prin echivalent, după cum rezerva nu poate fi afectată nici de sarcini, nici de condiăii sau de clauze restrictive, ea trebuind să fie asigurată în plină proprietate². Este de precizat că în urma desfiinăării donaăiei, moștenitorul rezervatar devine retroactiv proprietar al bunului donat cu care se întregeste rezerva, nu de la data încheierii contractului de donaăie, ci de la data deschiderii moștenirii³.

Regula privind întregirea rezervei succesorale, prevăzută la art. 1097 alin. (2) C. civ., este că moștenitorul rezervatar are dreptul la restituirea în natură a bunurilor, fie prin păstrarea bunului obiect al legatului în masa succesorală, fie prin reducerea bunului obiect al donaăiei în masa succesorală.

Excepăiile de la regula enunăată anterior (respectiv atunci când întregirea se va face prin echivalent) sunt enumerate de legiuitor în art. 1097 alin. (3)-(5) C. civ., astfel:

² Trib. Suprem, s. civ., dec. nr. 760/1969, în *Repertoriu pe anii 1969-1975*, p. 206.

³ G. Boroi, C.A. Anghelescu, I. Nicolae, *Fișe de drept civil*, Ed. a 6-a, revizuită și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2021, p.706.

- reducțiunea se realizează prin echivalent în cazul în care, înainte de deschiderea moștenirii: donatarul a înstrăinat bunul ori a constituit asupra lui drepturi reale, ori atunci când bunul a pierit dintr-o cauză imputabilă donatarului. Așadar, actele de înstrăinare făcute de donator (cu titlu oneros sau gratuit) sau constituirea de drepturi reale asupra bunurilor primite, făcute de donatar înainte de deschiderea moștenirii, vor rămâne valabile, iar rezerva se va întregi prin echivalent, în măsura încălcării acesteia. Această soluție are în vedere faptul că donația se desființează doar de la data deschiderii moștenirii, și nu retroactiv. Dacă actele menționate sunt însă încheiate ulterior deschiderii moștenirii, ele se vor desființa potrivit principiului *resoluto iure dantis resolvitur ius accipientis*. Donatarul păstrează fructele părții din bun care depășește cotitatea disponibilă, percepute până la data la care cei îndreptățiți au cerut reducțiunea [art. 1097 alin. (6) C. civ.]. Ulterior promovării acțiunii în reducțiune, va trebui să predea fructele moștenitorilor rezervatari. Pentru ipoteza în care bunul a pierit din culpa donatarului, el va fi obligat să suporte reducțiunea prin echivalent bănesc. Dacă bunul a pierit independent de culpa donatarului, el nu va putea fi obligat în acest sens, întrucât bunul ar fi pierit și la donator, și pe cale de consecință acesta nu s-ar fi găsi în patrimoniul succesoral la decesul acestuia, adică riscul pierii îl suportă moștenirea;

- când donația supusă reducțiunii a fost făcută unui moștenitor rezervatar care nu este obligat la raportul donației, acesta va putea păstra în contul rezervei sale partea care depășește cotitatea disponibilă. Așadar, dacă donatarul este moștenitor rezervatar și nu a fost obligat la raportul donației, el va cumula cotitatea disponibilă cu partea sa de rezervă, iar ceilalți moștenitori rezervatari își vor îndestula rezerva din alte bunuri decât cele care formează obiectul donațiilor neraportabile⁴. Astfel, donația făcută moștenitorului rezervatar se impută în primul rând asupra cotității disponibile, iar dacă o depășește, se impută asupra propriei rezerve, fiind supusă reducțiunii numai dacă depășește și rezerva sa⁵;

- dacă donatarul este un succesibil obligat la raport, iar partea supusă reducțiunii reprezintă mai puțin de jumătate din valoarea bunului donat, donatarul rezervatar poate păstra bunul, iar reducțiunea necesară întregirii rezervei celorlalți moștenitori rezervatari se va face prin luare mai puțin (preluare sau imputație) sau prin echivalent bănesc (de exemplu, dacă donația făcută unui copil, încalcă rezerva celui alt copil). Acest caz special vizează doar pe soțul supraviețuitor și pe descendenți când vin împreună la moștenire, deoarece numai ei sunt obligați la raport. Este necesar ca dispunătorul să nu fi prevăzut expres scutirea de raport. În

---

⁴ Fr. Deak, R. Popescu, *Tratat de drept succesoral. Moștenirea testamentară*, Ed. Universul Juridic, București, 2019, p. 334.

⁵ G. Boroi, C.A. Angheliescu, I. Nicolae, *Fișe de drept civil*, Ed. a 6-a, revizuită și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2021, p.707.

acest caz, reducăunea va avea ca obiect întregirea rezervei ascendenăilor privilegiaăi ai defunctului. În acest caz special, donatarul poate alege să păstreze bunul și să compenseze pe ceilalăi moștenitori rezervatari prin luare mai puțin din celelalte bunuri succesoriale sau poate alege plata în echivalent pentru ceea ce depășește cotitatea disponibilă [art. 1097 alin. (5) C. civ.]. Regula prevăzută de art. 1097 alin. (5) C. civ. are caracter supletiv, ceea ce înseamnă că defunctul va putea indica modalitatea în care se va realiza reducăunea, respectiv prin preluare, imputaăie sau bani.

În toate cazurile în care reducăunea are loc prin echivalent, se aplică prevederile art. 1091 alin. (2) C. civ., adică se are în vedere valoarea bunurilor de la data deschiderii moștenirii și starea bunurilor din momentul donaăiei.

2. Reducaunea unor liberalităăi speciale

Potrivit art. 1098 C. civ., „dacă donaăia sau legatul are ca obiect un uzufruct, uz ori abitaăie sau o rentă ori întreținere viageră, moștenitorii rezervatari au facultatea fie de a executa liberalitatea astfel cum a fost stipulată, fie de a abandona proprietatea cotitaăii disponibile în favoarea beneficiarului liberalitaăii, fie de a solicita reducăunea potrivit dreptului comun.

Dacă moștenitorii rezervatari nu se înăeleg asupra opăiunii, reducăunea se va face potrivit dreptului comun”.

În ipoteza în care liberalitatea are obiectul menăionat în textul art. 1098 C. civ., dat fiind faptul că evaluarea acestor drepturi este extrem de dificilă, aceasta depinzând de durata de viaăa a beneficiarului ei, textul indicat oferă soluăii pentru aceste ipoteze excepăionale.

Dispoziăiile art. 1098 C. civ. sunt aplicabile în situaăia în care sunt îndeplinite următoarele condiăii:

a) liberalitatea excesivă trebuie să aibă ca obiect un drept de uzufruct, uz, abitaăie sau o rentă ori întreținere viageră, enumerarea fiind restrictivă. Dacă liberalitatea are ca obiect nuda proprietate, sau proprietatea cu sarcina rentei viagere sau întreținerea viageră în favoarea moștenitorului rezervatar, s-a apreciat⁶ că nu poate fi reăinută aplicarea textului de excepăie;

b) este vorba despre o singură liberalitate făcută de defunct. Dacă au fost făcute mai multe liberalităăi, dintre care una este un drept de uzufruct, uz, abitaăie sau o rentă ori întreținere viageră, pentru a se face aplicarea regulilor din materia reducăunii este necesar a se efectua evaluarea, iar dacă a fost făcută o singură liberalitate având acel obiect, a cărei valoare trece peste cantitatea disponibilă, nu este necesară evaluarea, în acest caz moștenitorul rezervatar apreciind în funcăie de

⁶ Fr. Deak, *Tratat de drept succesoral*, Ed. Universul Juridic, București, 2003, p. 353.

vârsta, starea de sănătate a beneficiarului liberalității etc. care dintre cele trei variante propuse de legiuitor este cea mai potrivită⁷;

c) fiecare moștenitor rezervatar, în ipoteza în care există mai mulți moștenitori rezervatari, are posibilitatea de a opta, individual, pentru una dintre soluțiile permise de legiuitor în cazul liberalităților excesive în uzufruct, uz, abitație, rentă sau întreținere viageră.

Astfel, moștenitorii rezervatari pot opta pentru una dintre următoarele variante:

- să execute liberalitatea, așa cum a fost stipulată (moștenitori rezervatari vor aprecia în acest caz în funcție de starea de sănătate, vârsta și celelalte elemente aleatorii, sperând că toate acestea vor face ca prestațiile datorate să nu depășească limitele cotității disponibile a moștenirii);

- să abandoneze cotitatea disponibilă în favoarea beneficiarului liberalității, neexecutând astfel liberalitatea (această soluție poate fi aleasă doar în ipoteza în care există o singură liberalitate în uzufruct, uz, abitație, rentă sau întreținere viageră făcută de dispunător);

- să solicite reducțiunea potrivit dreptului comun.

De lege lata nu este stabilită vreo ierarhie între opțiunile prezentate, moștenitorul rezervatar dispunând așadar de un drept discreționar de alegere, potrivit interesului său iar în ipoteza în care nu există consens cu privire la modul de exercitare al opțiunii, reducțiunea se va realiza potrivit dreptului comun⁸.

Întrucât acțiunea în reducțiune are caracter divizibil, fiecare dintre moștenitorii rezervatari poate opta potrivit propriei orientări, singura situație în care este necesar consensul tuturor este cea vizând ipoteza în care bunul obiect al liberalității este indivizibil⁹. Dacă nu există consens în această situație, se vor aplica prevederile art. 1098 alin. (2) C. civ., respectiv reducțiunea se va face potrivit dreptului comun;

d) dacă moștenitorii rezervatari abandonează proprietatea cotității disponibile în favoarea beneficiarului liberalității, beneficiarul va rămâne donatar, respectiv legatar cu titlu particular. Această transformare a obiectului liberalității nu schimbă natura și caracterul acesteia¹⁰. Astfel, aceștia nu au obligația de a suporta datoriile moștenirii, această obligație existând doar în situația în care, peste cotitatea disponibilă moștenesc și în calitate de rezervatari, situație în care vor suporta pasivul succesoral ca orice moștenitor universal sau cu titlu universal. Obligația de a suporta pasivul succesoral există și în ipoteza unui legat cu titlu universal (spre exemplu, în cazul legatului uzufructului întregii moșteniri).

⁷ A. Bacaci, Gh. Comăniță, *Drept civil. Succesiunile*, Ed. Universul Juridic, București, 2013, p. 181.

⁸ J. Kocis, P. Vasilescu, *Drept civil. Succesiuni*, Ed. Hamangiu, București, 2016, p. 242.

⁹ M. Eliescu, *Moștenirea și devoluțiunea ei în dreptul RSR*, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1966, p. 381.

¹⁰ Fr. Deak, *Tratat de drept succesoral*, Ed. Universul Juridic, București, 2003, p. 355.

În concluzie, menăionăm că dreptul de opăiune la care se referă art. 1098 C. civ. are caracter personal și, pe cale de consecinăă, nu se transmite în cazul decesului titularului său către moștenitorii lui¹¹. Așa fiind, dreptul de opăiune în acest caz nu poate fi exercitat decât de moștenitorul rezervatar, el neputând fi exercitat de succesorii acestuia și nici de creditorii săi pe calea acăiunii oblice, întrucât nu este inclus în dreptul lor de gaj general. Opăiunea odată exprimată este irevocabilă.

Nu în ultimul rând trebuie amintit că dreptul de opăiune reglementat de art. 1098 C. civ. nu are caracter imperativ, ceea ce înseamnă că părăile pot conveni asupra unui alt mod de reducăiune¹² și, de asemenea, testatorul sau donatarul, după caz, poate interzice transformarea liberalităăii în plină proprietate, situaăie în care reducăiunea se va face potrivit dreptului comun.

3. Concluzii

Admiterea acăiunii în reducăiune sau a excepăiei de reducăiune va avea ca efect ineficacitatea legatelor sau desfiinăarea donaăiilor, după caz, în măsura necesară întregirii rezervei succesoriale afectate de aceste liberalităăi. În prezentul studiu am indicat efectele reducăiunii legatelor și a donaăiilor, cu regulile și excepăiile specifice în fiecare caz, iar în final am prezentat reducăiunea unor liberalităăi speciale.

Bibliografie:

- Bacaci A., Comăniăă Gh., *Drept civil. Succesiunile*, Ed. Universul Juridic, București, 2013;
- Boroi G., Anghelescu C.A., Nicolae I., *Fișe de drept civil*, Ed. a 6-a, revizuită și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2021;
- Deak Fr., *Tratat de drept succesoral*, Ed. Universul Juridic, București, 2003;
- Deak Fr., Popescu R., *Tratat de drept succesoral. Moștenirea testamentară*, Ed. Universul Juridic, București, 2019;
- Eliescu M., *Moștenirea și devoluăiunea ei în dreptul RSR*, Ed. Academiei Republicii Socialiste România, București, 1966;
- Genoiu I., *Dreptul la moștenire în Codul civil*, Ed. CH Beck, București, 2013;
- Hamangiu C., Rosetti-Bălănescu I., Băicoianu Al., *Tratat de drept civil român*, Ed. ALL, București, 1998;
- Kocis J., Vasilescu P., *Drept civil. Succesiuni*, Ed. Hamangiu, București, 2016;
- Nicolae I., *Devoluăiunea legală și testamentară a moștenirii*, Ed. Hamangiu, București, 2016.

¹¹ I. Genoiu, *Dreptul la moștenire în Codul civil*, Ed. CH Beck, București, 2013, p. 250.

¹² C. Hamangiu, I. Rosetti-Bălănescu, Al. Băicoianu, *Tratat de drept civil român*, Ed. ALL, București, 1998, p. 422, nr. 1010.